

Daor hedde de guld

‘Geschiedenis van de schuttersgilden in Noord-Brabant’

**Lezing door Anton Neggers, voorzitter van
Heemkundekring De Heerlijkheid Oirschot.**

**Na afloop van de Algemene Vergadering
d.d. 12 november 2024 van
Gilde Sint Sebastiaan, Oirschot**

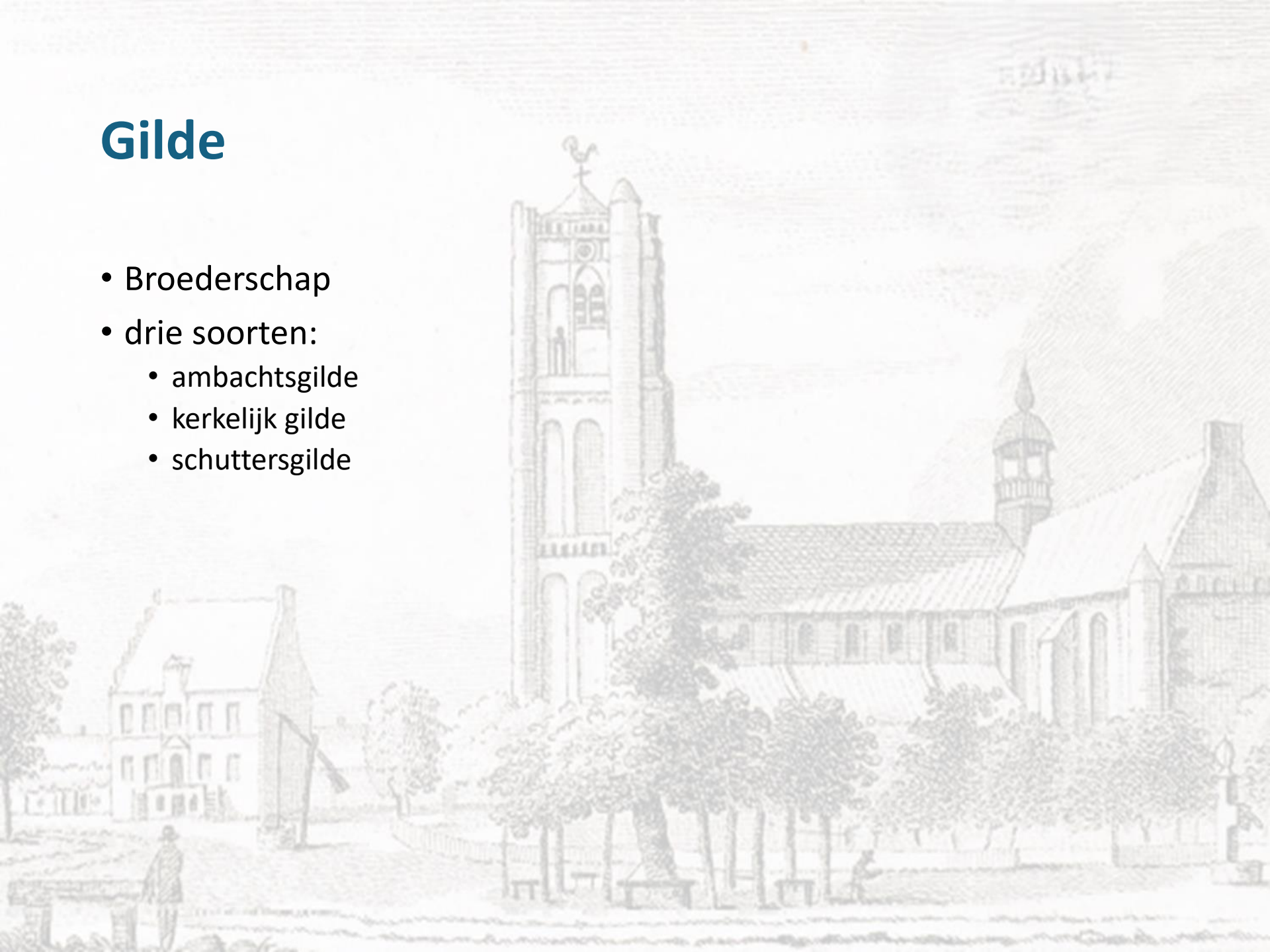
Oorsprong

- *Gebilde*: Germaanse bloedbroederschap
- verbond van vrije mannen tot onderlinge hulp en trouw, tot gezamenlijke offerande en gemeenschappelijke offermaaltijden
- volksweerbaarheid
- cultus van gestorven leden

Gilde

- Broederschap
- drie soorten:
  - ambachtsgilde
  - kerkelijk gilde
  - schuttersgilde

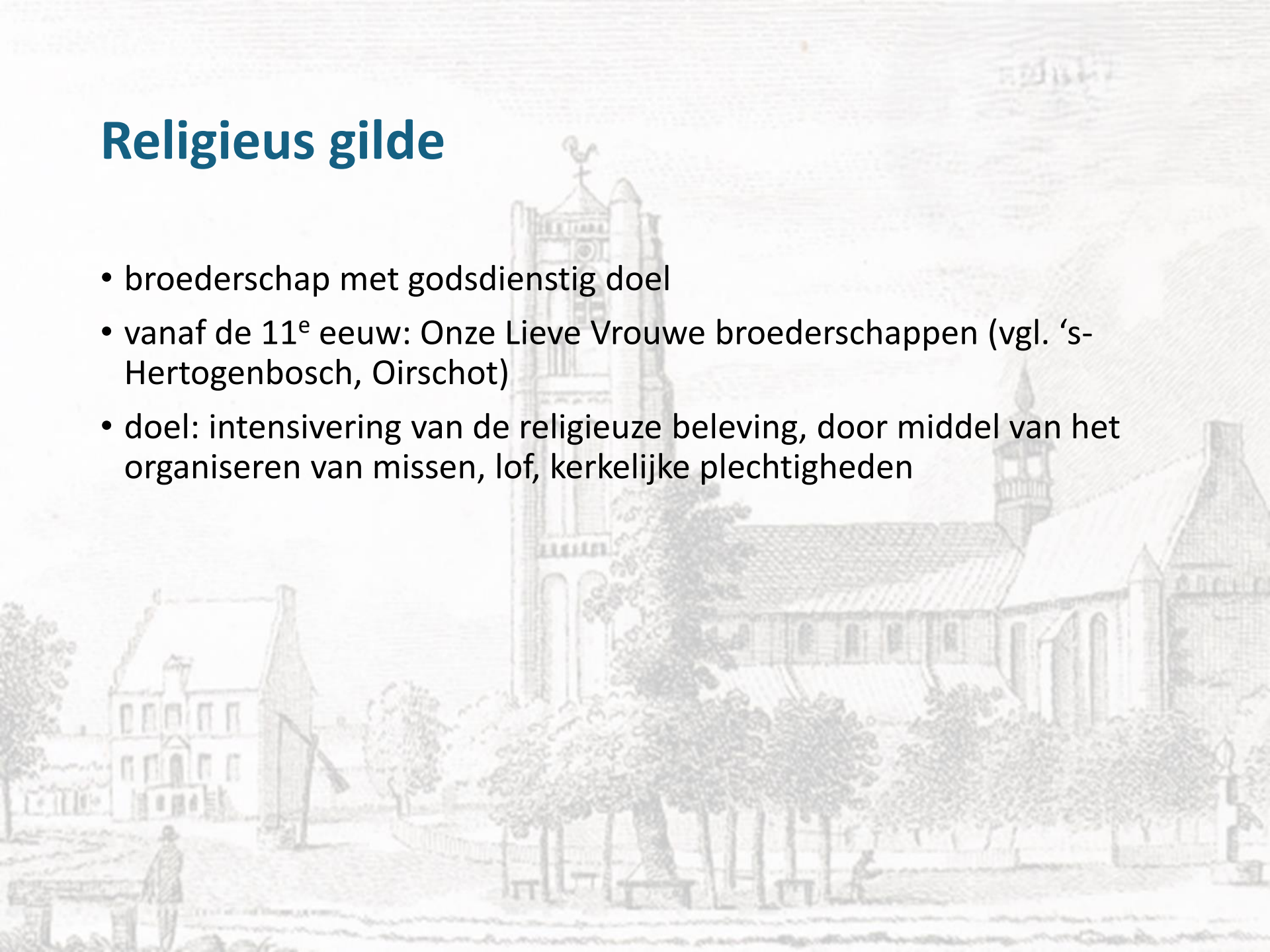
Ambachtsgilde

- broederschap van vakgenoten
- economische, politieke, maatschappelijke en religieuze doelstellingen
- vooral in de (grote) steden
- leerling-meester

Religieus gilde

- broederschap met godsdienstig doel
- vanaf de 11^e eeuw: Onze Lieve Vrouwe broederschappen (vgl. 's-Hertogenbosch, Oirschot)
- doel: intensivering van de religieuze beleving, door middel van het organiseren van missen, lof, kerkelijke plechtigheden

Schuttersgilde

- schutten = beschermen
- ontstaan in de steden van Brabant en Vlaanderen na de slag bij Woeringen (1288) en de Guldensporenslag (1302)
- verspreid over heel West-Europa
- boogschutters (voetboog, kruisboog, handboog) en kolveniers (geweer)

Schuttersgilde

- broederschap op vrijwillige basis
- doelstelling: ter ere van God en de patroonheilige gezamenlijk godsdienstige plichten te vervullen, elkaar onderling hulp en bijstand te verlenen, de maaltijd te vieren en wapens te hanteren
- ter vermaak, en ter verdediging en bescherming van de eigen woonplaats

Patroonheiligen

- Sint Joris
- Sint Sebastiaan
- Religieuze gilden die zich ontwikkelen tot schuttersgilden:
Onze Lieve Vrouwe, Sint Catharina,
Sint Barbara, Sint Antonius,
Sint Martinus

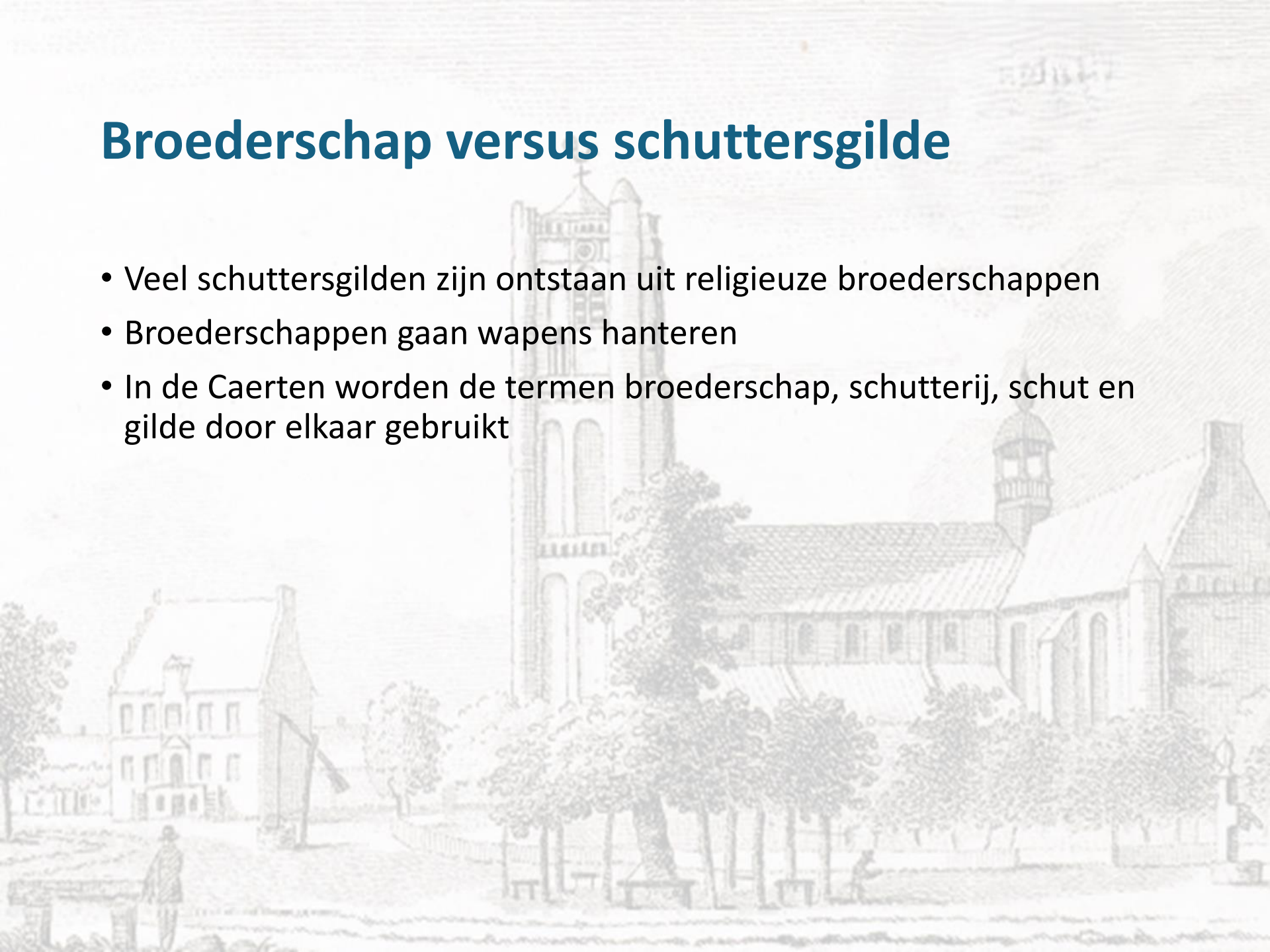

Broederschap versus schuttersgilde

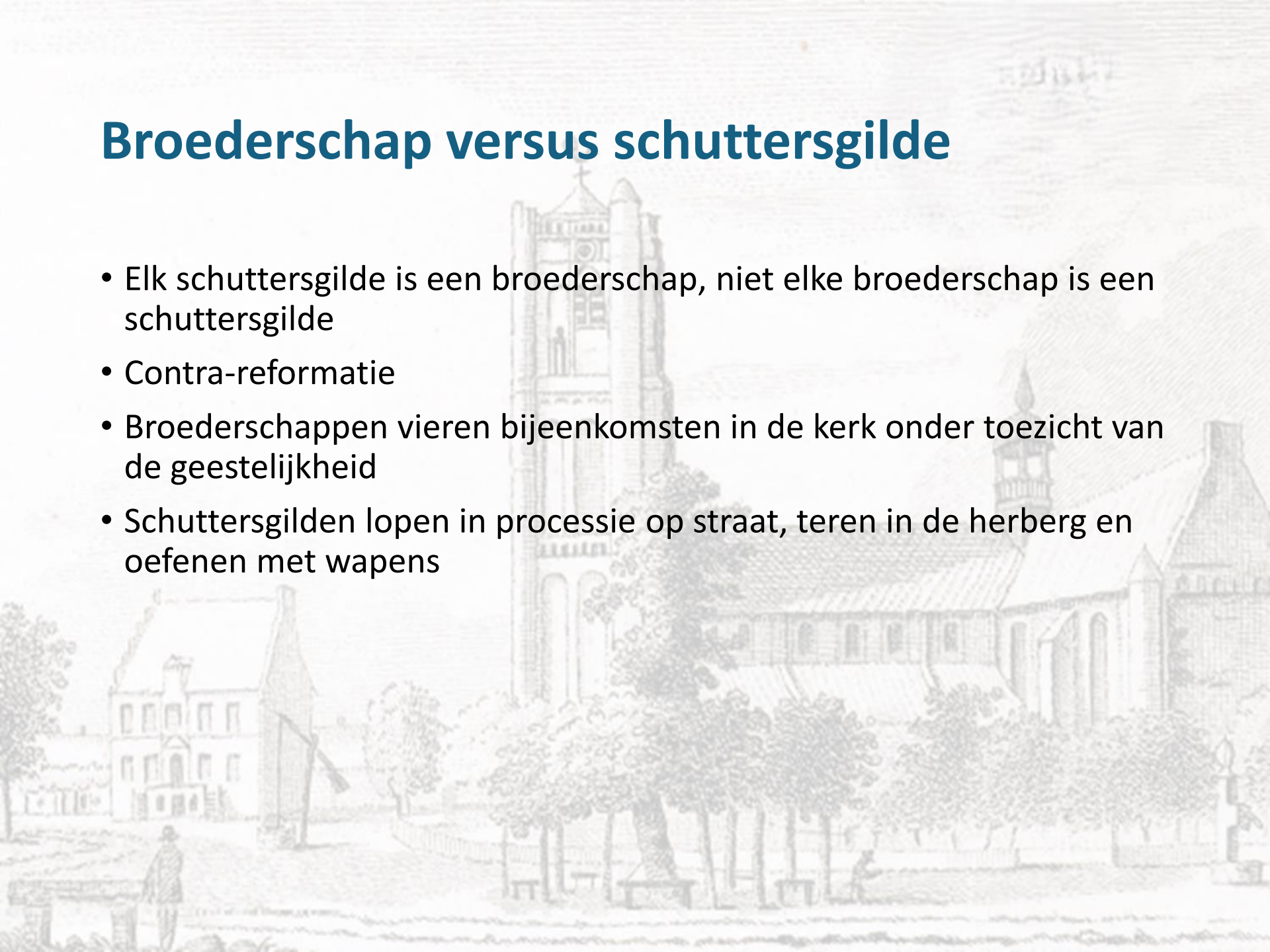
- Veel schuttersgilden zijn ontstaan uit religieuze broederschappen
- Broederschappen gaan wapens hanteren
- In de Caerten worden de termen broederschap, schutterij, schut en gilde door elkaar gebruikt

Broederschap versus schuttersgilde

- Elk schuttersgilde is een broederschap, niet elke broederschap is een schuttersgilde
- Contra-reformatie
- Broederschappen vierten bijeenkomsten in de kerk onder toezicht van de geestelijkheid
- Schuttersgilden lopen in processie op straat, teren in de herberg en oefenen met wapens

Broederschap versus schuttersgilde

- Broederschappen: mannen en vrouwen
- Schuttersgilden: alleen mannen
- Schuttersgilden met gildezusters (St. Michielsgestel, Schijndel, Den Dungen, Gemonde) duiden op een religieuze oorsprong

Schutters zijn de enigen die tijdens openbare feesten gewapend mogen optrekken.

“Zy worden dan op kosten van ‘t Land of van den Heer die hen by een komen doet, onthaald. ‘t Land tekt deeze nuttigheeden van de Schutterijen, dat zy de Struykroveryen beletten en in tyden van Oorlog op de Partygangers passen”

1740

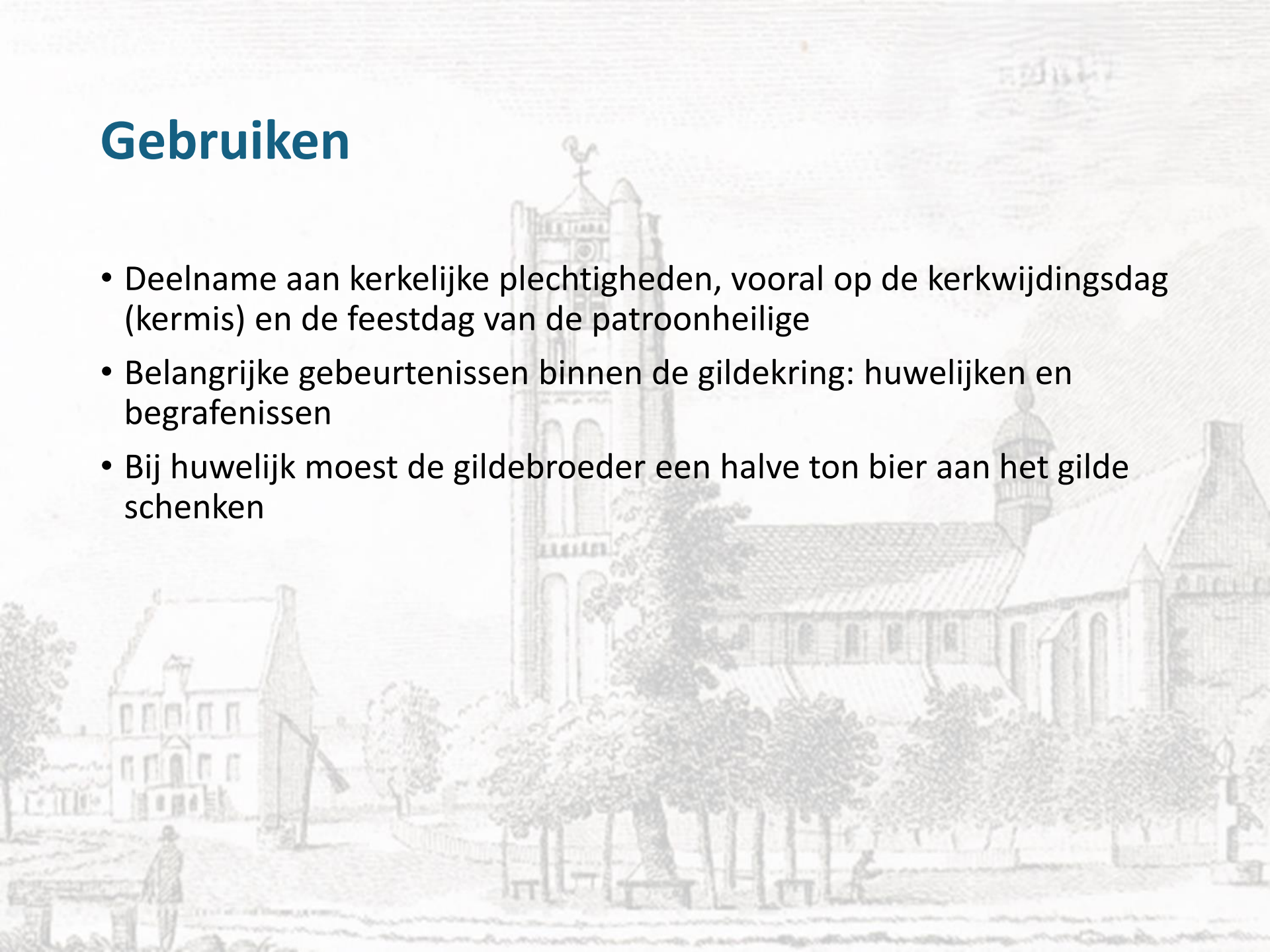
Lidmaatschap

- Afkomstig uit het dorp of de herdgang
- Te goeder naam en faam bekend

Gebruiken

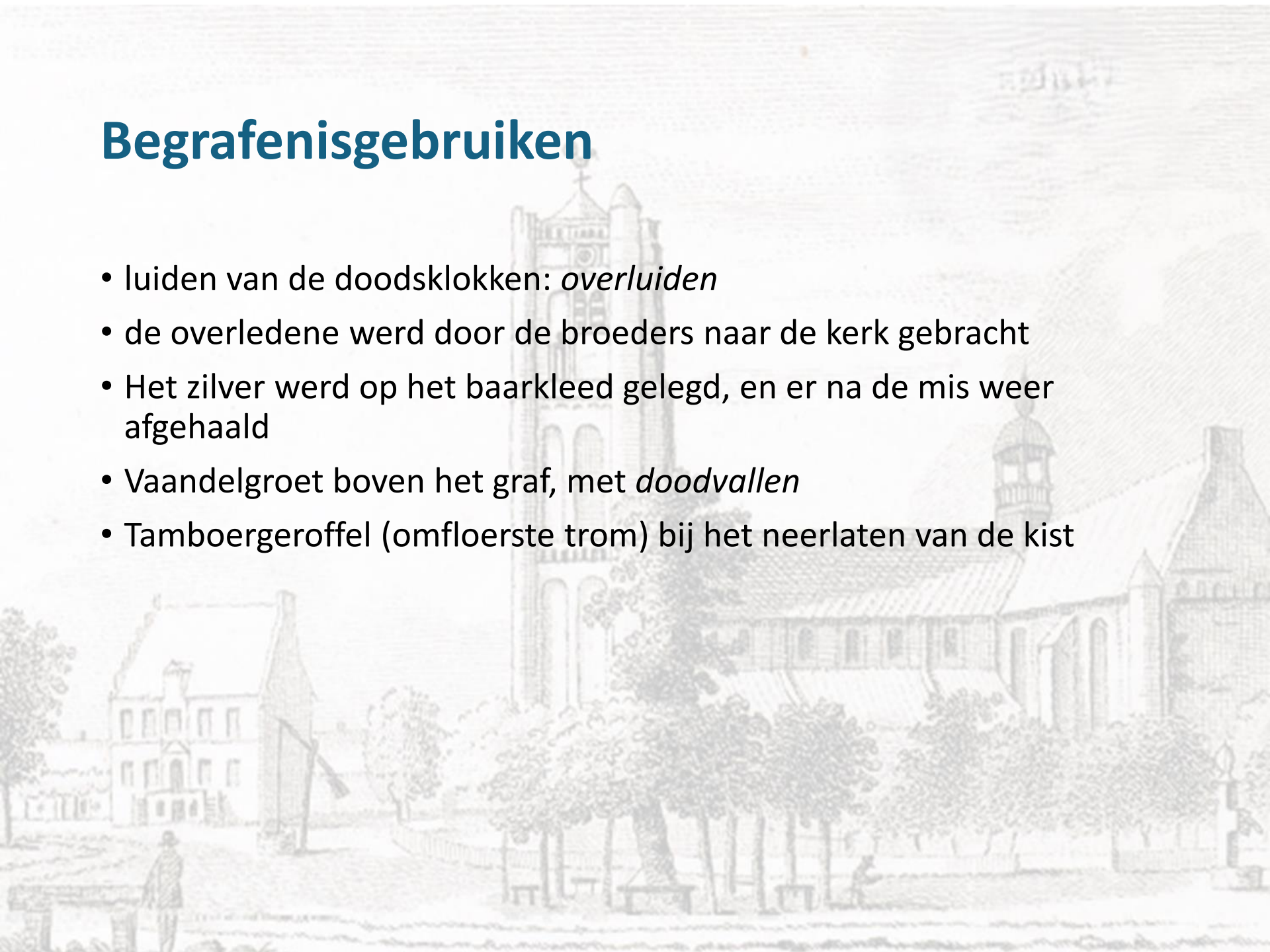
- Deelname aan kerkelijke plechtigheden, vooral op de kerkwijdingsdag (kermis) en de feestdag van de patroonheilige
- Belangrijke gebeurtenissen binnen de gildekring: huwelijken en begrafenissen
- Bij huwelijk moest de gildebroeder een halve ton bier aan het gilde schenken

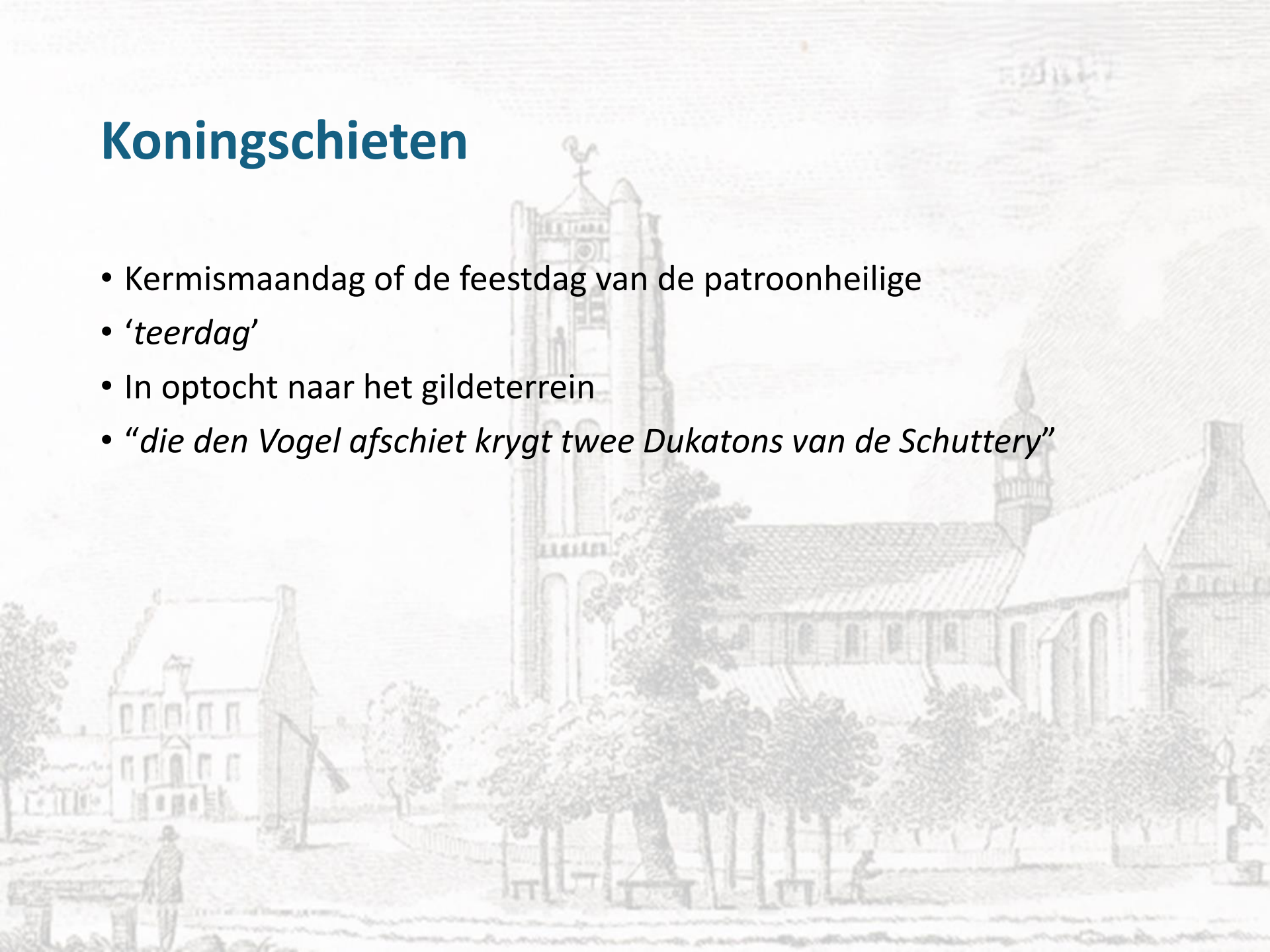
Begravenisgebruiken

- luiden van de doodsklokken: *overluiden*
- de overledene werd door de broeders naar de kerk gebracht
- Het zilver werd op het baarkleed gelegd, en er na de mis weer afgehaald
- Vaandelgroet boven het graf, met *doodvallen*
- Tamboergeroffel (omfloerste trom) bij het neerlaten van de kist

Koningschieten

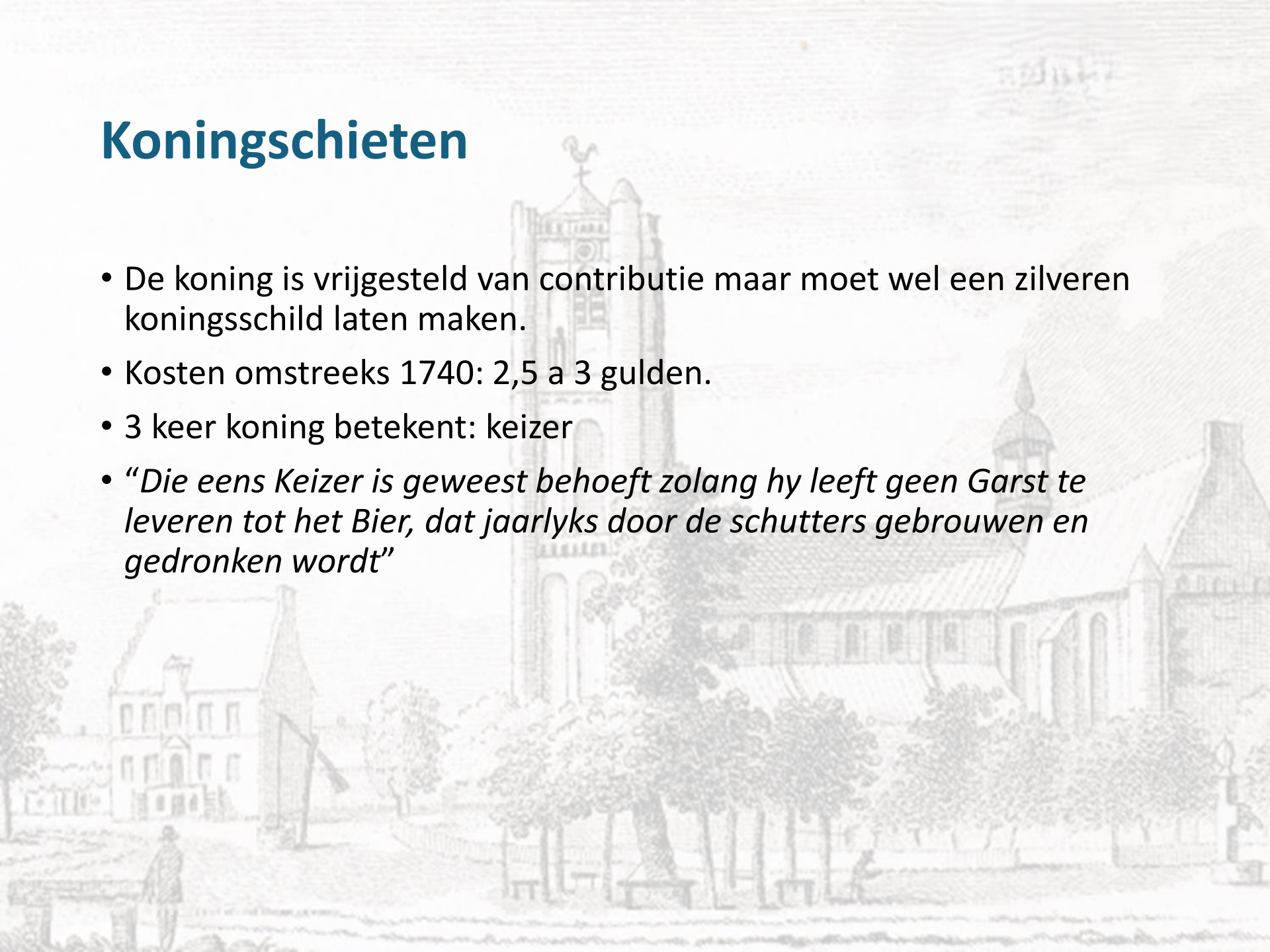
- Kermismaandag of de feestdag van de patroonheilige
- 'teerdag'
- In optocht naar het gildeterrein
- *“die den Vogel afschiet krygt twee Dukatons van de Schuttery”*

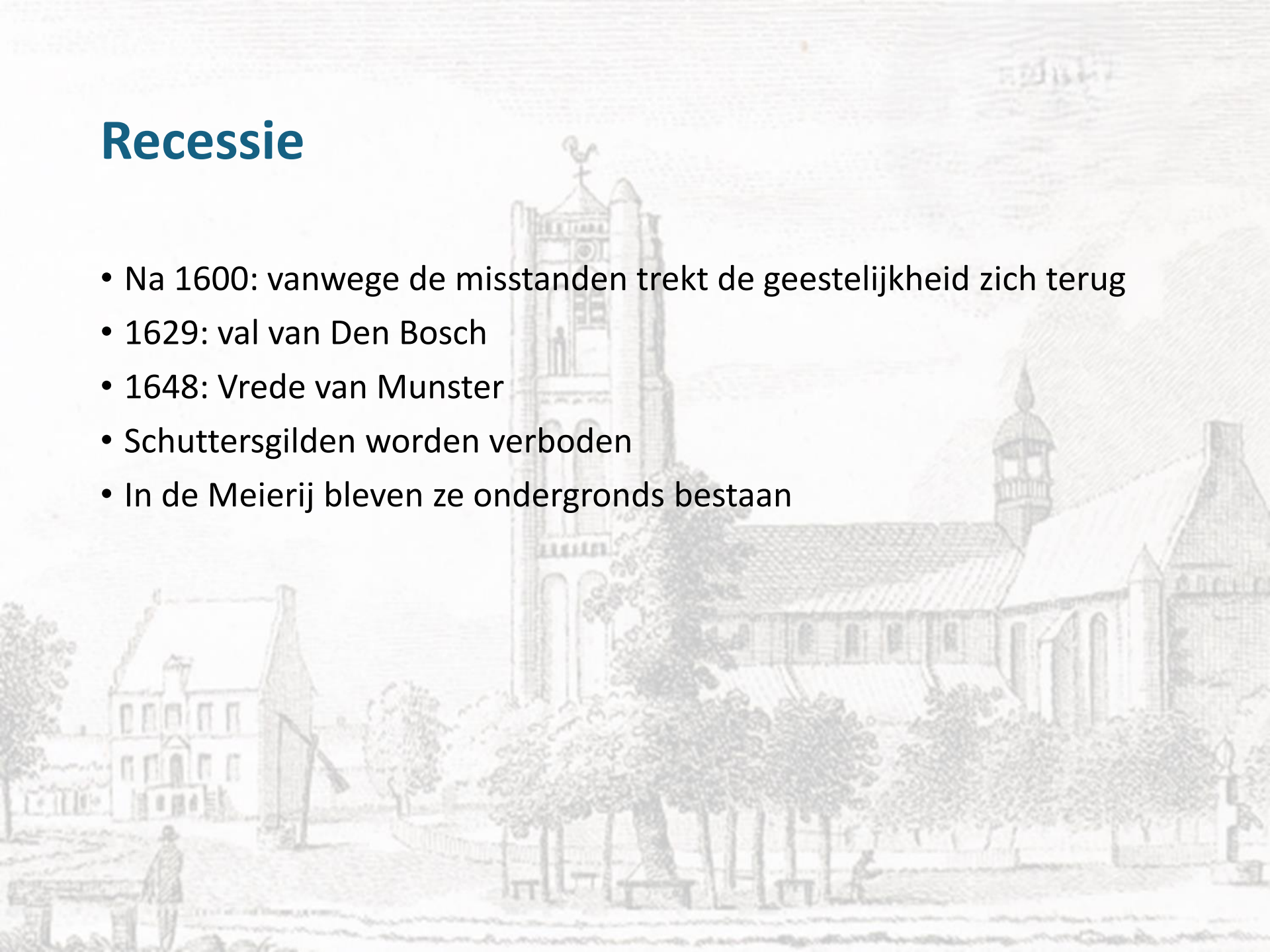
Koningschieten

- De koning is vrijgesteld van contributie maar moet wel een zilveren koningsschild laten maken.
- Kosten omstreeks 1740: 2,5 a 3 gulden.
- 3 keer koning betekent: keizer
- *“Die eens Keizer is geweest behoeft zolang hy leeft geen Garst te leveren tot het Bier, dat jaarlyks door de schutters gebrouwen en gedronken wordt”*

Recessie

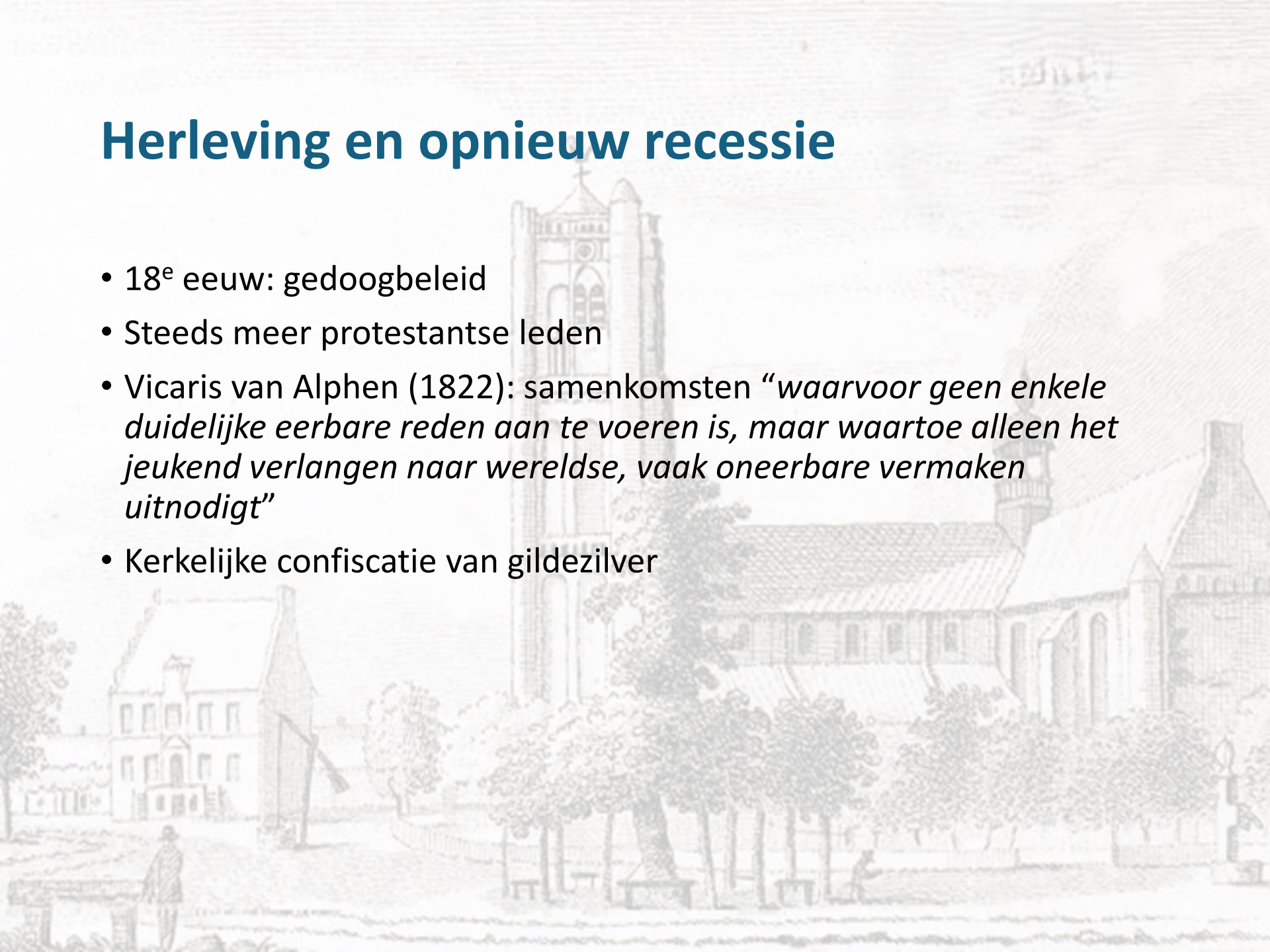
- Na 1600: vanwege de misstanden trekt de geestelijkheid zich terug
- 1629: val van Den Bosch
- 1648: Vrede van Munster
- Schuttersgilden worden verboden
- In de Meierij bleven ze ondergronds bestaan

Herleving en opnieuw recessie

- 18^e eeuw: gedoogbeleid
- Steeds meer protestantse leden
- Vicaris van Alphen (1822): *samenkomsten “waarvoor geen enkele duidelijke erbare reden aan te voeren is, maar waartoe alleen het jeukend verlangen naar wereldse, vaak oneerbare vermaken uitnodigt”*
- Kerkelijke confiscatie van gildezilver

De federatie

- 1935: Noordbrabantse federatie van schuttersgilden
- Zes kringen, waaronder: Kwartier van Oirschot met 40 gilden
- Totaal: 204 gilden in 2024 (196 in 1984)

Gilden in Oirschot

- (1412) 1463: Onze Lieve Vrouwe Broederschap
- (1444): Sancta Barbara
- 1531: Sint Sebastiaan
- 1542: Sint Joris

Uit de kroniek van Aert Sgraets

- *Soen gemaect: Opten XIIIle is den zoen tusschen Jannen Joerden Peterssen deliegant ende den kinderen Anthonis Sgraets gemaect, ter saecke vande nederslach byden selven Jannen inden persoon van Henrick Anthonis Sgraets geperpetreert opten Ve december lestleden int teren vande gilde van Sinte Barbara, ende opten VIIe gestorven inde selve maent december.*
- Op 14 januari is er een zoenakkoord gesloten tussen de dader Jan Joorden Peterssn. en de kinderen van Anthonis Sgraets, vanwege de doodslag door deze Jan Joorden Peters op de persoon van Henrick Anthonis Sgraets gepleegd op 5 december bij het teerfeest van het St. Barbara gilde en is daarna op 7 december gestorven.

Oirschot 1899-1900

